

Asia: VN/8868/2019

Lausuntopyyntö: Uusimaa-PKS-Helsinki sote-erillisselvityksen loppuraportti

Lausunnonantajan lausunto

1. Ottaako raportissa esitetty malli riittävässä määrin huomioon alueen erityispiirteet sosiaali- ja terveydenhuollossa?

kyllä pääosin [Eduskunta hyväksyi 2015 YK:n vammaisyleissopimuksen jossa säädetään yhdenvertaisuudesta lain edessä ja kielletään kaikki syrjinnän muodot. Tämän sopimuksen johdosta kehitysvammalaki (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 977/519) muutettiin siten, että tahdonvastainen erityishuolto täyttää vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen asettamat vaatimukset (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta 2016/381). Lakiin lisättiin säännökset itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä erityishuollossa. Raportissa esitetty ratkaisumalli jättää avoimeksi millä tavalla erityisryhmien perusoikeudet (Perustuslain 6 §) ja yhdenvertaisuus (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325 8 § ja 15 §) turvataan vaativien sosiaalipalveluiden sekä tahdosta riippumattomien palveluiden osalta. Eteva kuntayhtymä tulisi rinnastaa ratkaisumallissa HUS:siin, jolloin sosiaalipalveluiden järjestämisvastuu olisi ensisijaisesti itsehallinnollisilla alueilla ja Eteva toimisi vaativien sosiaalipalveluiden järjestäjänä. Vammaispalveluiden toteuttamisesta vastaavat pääosin kunnat mutta vaativan tason sosiaalipalveluita tuottavat pääosin erityishuoltopiirit (Kehitysvammalaki 977/519 6 §). Erityishuoltopiiri on järjestämisvastuussa tahdosta riippumattoman erityishuollon antamisen tapauksissa. Jatkovalmistelussa olisi hyvä huomioida, että, vammaispalveluiden tuottamis- ja järjestämisvastuu on nykylaeissa jaettu kunnille ja erityishuoltopiireille. Kehitysvammalain (KVL 977/519) tavoitteena on ollut vammaisten perusoikeuksien turvaaminen. Tätä tavoitetta varten on muodostettu kuntia suuremmat toimijat, erityishuoltopiirit (VNA 2010/112). Erityishuoltopiirit julkisoikeudellisena toimijana ja viranomaisena, takaavat osaltaan vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista ja tuottavat erityisosaamista vaativia vaativan tason sosiaalipalveluita. Nykytulkinnan mukaan erityishuoltopiireillä on järjestäjäroolissa velvoite seurata myös palvelutuottajien vaatimustenmukaisuutta muun muassa tahdosta riippumattoman erityishuollon edellytysten osalta. Jakamalla maa erityishuollon järjestämistä varten erityishuoltopiireihin, on voitu varmistaa riittävä väestö- ja osaamispohja vastaamaan kehitysvammaisten haastavia ja yhä monimuotoisempia tarpeita. Omistajia ovat kaikki Uudenmaan kunnat Helsingin kaupunkia lukuun ottamatta.]

2. Ottaako raportissa esitetty malli riittävässä määrin huomioon alueen erityispiirteet pelastustoimessa?

ei kantaa

3. Mahdollistaako esitetty erillISRatkaisumalli pääsyn tarpeenmukaisten ja riittävien sote-palvelujen piiriin paremmin kuin yhden alueellisen järjestäjän malli?

kyllä pääosin [Mikäli ratkaisumalli ei huomioi Eteva kuntayhtymän (erityishuoltoapiirin) vaativien sosiaalipalvelujen roolia osana kehitysvammaisten palveluketjua, se merkitsi suurta riskiä kustannusten nousulle, tarpeenmukaisten ja riittävien sosiaalipalveluiden saannille rajatulle joukolle asiakkaita. Sote-Uusimaa 2019 vammaisten palvelut selvityksen mukaan Uudellamaalla oli 2017 vammaispalveluiden asiakkaina 31 455 henkilöä, eli 1,9 % väestöstä. Kehitysvammaisten osuus väestöstä on 0,37 %. On huomioitava, että jo nyt on kasvava pula kehitysvammaisten vaativan tason palveluista. Tämä koskee yhtä lailla asumista kuin asiantuntija- ja poliklinikkapalveluita. Mikäli taas Eteva olisi HUSin kaltainen oma juridinen oikeushenkilö, ja jonka kanssa itsehallinnolliset alueet voisivat sopia järjestämisvastuun siirrosta muiden tarkoituksen mukaisten tehtävien osalta, ei tätä riskiä olisi. Tämä ei muuttaisi käytännössä nykyä mallia / kehitysvammalain henkeä merkittävästi.]

4. Mahdollistaako erillISRatkaisu yhteen sovitettujen asiakaskohtaisten perustason sote-palvelukokonaisuuksien toteutumisen alueella paremmin kuin yhden alueellisen järjestäjän malli?

kyllä pääosin

5. Mahdollistaako erillISRatkaisu erikoistason palvelujen toteutumisen alueella paremmin kuin yhden alueellisen järjestäjän malli?

kyllä pääosin [Kehitysvammaisten vaativien erityistason sosiaalipalveluiden osalta tämä toteutuisi Etevan kautta. Muun sosiaalitoimen osalta tämä jää muiden toimijoiden yhteistyön varaan. Edellytyksenä vaativan erityistason sosiaalipalveluiden toteutumiselle on, että erityishuollon ja tahdosta riippumattoman erityishuollon vastuut eivät juurikaan muutu tai ne ovat selkeästi määritelty eivätkä hajaudu eri toimijoiden kesken. Tämä turvaa palveluiden kustannustehokkaan, yhdenvertaisen ja asiakastarpeen mukaisen toteutumisen kaikissa olosuhteissa. Olisi tärkeää, että malli turvaisi ja mahdollistaisi kehitysvammapsykiatrisen (neuropsykologia- ja psykiatria sekä lääketieteellinen) erikoistumisen ja tutkimuksen edellytykset. Jatkovalmistelun tulisi huomioida nämä periaatteet ja asiakaskunnan erityisosaamista vaativat rakenteelliset tarpeet sekä olemassa olevat yhteistyön muodot mm. sairaanhoitopiiriin ja erityishuoltoapiiriin (HUS-Eteva) välillä]

6. Mahdollistaako erillISRatkaisu perus- ja erikoistason sosiaali- ja terveystalvelujen toiminnallisen integraation alueella?

kyllä pääosin

7. Esityksen mukaisesti erikoissairaanhoidon järjestämisvastuu olisi yleisesti ja ensisijaisesti itsehallinnollisilla alueilla, HUSin järjestämisvastuu lakiin perustuvaa ja järjestämissopimuksella sovittavaa vastuuta. Onko raportissa kuvattu ratkaisu mielestänne sote-palvelujen järjestämisen näkökulmasta sekä hallinnollisesti ja HUSin omistajaohjauksen näkökulmasta toteuttamiskelpoinen ja turvaako se sote-palvelujen järjestämisen alueella?

kyllä pääosin [Etevan asema suhteessa itsehallinnollisiin alueisiin tulisi lähteä samasta ajattelusta kuin HUS kohdalla.]

8. Turvaako erillISRatkaisu sote-palvelujen järjestämiselle riittävän kantokykyiset alueet?

kyllä pääosin

9. Turvaako erilliskorjaus asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumisen?

kyllä pääosin

10. Toteutuuko demokratia erilliskorjauksessa perustuslain edellyttämällä tavalla? (ks raportin luku 3) Jos ei, niin miten esityksen asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia voitaisiin vahvistaa?

Viiden alueen korjausmalli loisi paremmat edellytykset kansanvaltaisuuden toteutumiselle verrattuna yhdenalueen malliin, mikäli tämä tarkoittaa valtuutettujen jakautumista tasaisemmin maantieteellisesti. Viiden alueen malli voisi huomioida paremmin alueellisesti myös erityisryhmien vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuudet kuntalain 2015/410 luvun 5 22 § ja 28 § mukaisesti (osallisuus, vammaisneuvosto).

11. Toteutuuko palvelujen yhdenvertaisuus esitettyssä mallissa paremmin kuin yhden järjestäjän mallissa?

ei kantaa [Eteva yhtyy Sote-erilliskorjauksen loppuraportin näkemykseen siitä, että olennaista on palveluiden ja niiden saatavuuden turvaaminen yhdenvertaisella tavalla. Samalla integraatio on keino parantaa laadukkaiden ja kustannustehokkaiden palvelujen saatavuutta. Paljon palveluita tarvitsevien osalta sote-integraatio on yksi suuremmista tavoitteista.]

12. Mahdollistaako erilliskorjaus kielellisten oikeuksien toteutumisen alueella paremmin kuin yhden järjestäjän mallissa?

ei kantaa [Selvityksestä ei selkeästi käy ilmi erityisryhmien kielellisten oikeuksien turvaaminen. Perustuslain 22 § mukaan perus- ja ihmisoikeudet on turvattava. PeL turvaamisvelvollisuus koskee myös viittomakieltä ja tulkkausta 17 § 3 momentti. Vuonna 2015 voimaan tuli viittomakielilaki (359/2015.) Viranomaisille asetetaan laissa velvollisuus edistää viittomakieltä käyttävän mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään. Lain tarkoituksena on edistää viittomakieltä käyttävän kielellisten oikeuksien toteutumista.]

13. Millä toimenpiteillä ja missä palveluissa kielellisiä oikeuksia voitaisiin vahvistaa?

Kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat vaihtoehtoisia kommunikointikeinoja. Selkokielistä, viittomakielistä ja kuvakommunikaation avulla tapahtuvia palveluita tarvitaan peruspalveluissa sekä sähköisissä ja digitaalisissa palveluissa.

14. Millaisia vaikutuksia arvioitte erilliskorjauksella olevan osana hallituksen linjaamaa valtakunnallista kokonaiskorjausta?

Eteva kuntayhtymän kanta on, että Uudenmaan erilliskorjausta tarvitaan, jotta palveluiden saatavuus voidaan turvata yhdenvertaisella tavalla. Etevan näkemys on että, mikäli Uudenmaan-PKS-Helsinki sote-erilliskorjauksen loppuraportissa nostetut väestökehitystä koskevat ennusteet toteutuvat, vaikuttaa tämä merkittävästi kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden vaativien palveluiden kysynnän kasvuun. Osana Uudenmaan ja pääkaupunkiseudun väestökehitystä, myös maahanmuuttajien ja vieraskielisten osuus vammaispalvelujen asiakkaista kasvaa. Kuten väestössä keskimäärin, myös vammaisten ja kehitysvammaisten odotettavissa oleva elinikä on pidentynyt ja pidentyy myös jatkossa. Palvelujen piirissä on myös yhä enemmän autismin kirjon asiakkaita.

15. Ehdotuksia itsehallinnollisten alueiden nimiksi?

16. Muut vapaamuotoiset huomiot loppuraportista

Loppuraportti keskittyy alueellisiin malleihin ja HUSin asemaan sekä perusterveydenhuollon palveluiden turvaamiseen. Lähtökohdat ja tarkastelu huomioivat hyvin vähän sosiaalihuollon erityistason palvelua tarvitsevia asiakasryhmiä, joka tuli esille myös STM:n 19.12. järjestetyssä Uusimaa-PKS-Helsinki sote-erillisselvityksen seurantaryhmän kokouksessa. Eteva kuntayhtymä toimii HUS:in kaltaisena kuntaa suurempana kokonaisuutena, joka erityislainsäädännön perusteella toimii järjestäjänä ja tuottajana. Eteva tuottaa laajasti kehitysvammaisten vaativia asiantuntija- ja poliklinikkapalveluita sekä kehitysvammaisten asumispalveluita. Edellisessä sote- ja maakuntaselvityksessä, Eteva oli HUSin tavoin toinen yhtenä kokonaisuutena maakuntaan siirtyvä taho. Eteva on yhtiöittänyt kiinteistötoimintansa ja toimii HUSin tavoin pääsääntöisesti kuntayhtymän omissa tiloissa. Eteva on pystynyt hoitamaan ja kehittämään toimintaansa taloudellisesti kestäväällä pohjalla, palvelujen laatua heikentämättä. Siksi onkin tärkeää, että Eteva ja sen tuottamat korkea osaamista vaativat erityistason sosiaalipalvelut ja erikoistunut rooli huomioitaisiin Uudenmaan erillisselvityksessä. Kaiken kaikkiaan Eteva pitää Uudenmaan-PKS-Helsingin sote-erillisselvitystä hyvänä asiana, kunhan Etevan rooli vaativan tason sosiaalipalveluiden tuottajana nostetaan selvityksessä HUS:n rinnalle. Uusien itsehallinnollisten alueiden perustaminen ja erillisselvitys vahvistavat integraatiota, jota juuri sote-palveluiden uudistuksella tavoitellaan

Eklund Kalle

Eteva kuntayhtymä - Etevan yhtiöhallitus ja kuntayhtymän johto